

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, доцента

Слюсареві Людмили Валеріївни

на дисертаційну роботу Божидай Ірини Ігорівни

**«Формування конкурентної стратегії агропромислових підприємств»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за
видами економічної діяльності).**

Актуальність теми дослідження. В умовах інтеграції економіки України до Європейського співтовариства постає проблема виходу вітчизняних підприємств і виробленої ними продукції на світові ринки. Особливо це стосується підприємств аграрного сектора. Україна, яка на сьогодні має значний природно-ресурсний, технологічний, виробничий, науково-освітній, культурний потенціал ще не входить до переліку розвинених країн світу. Вивчення даного питання дослідниками показало, що основною причиною цього є ситуація, коли детермінанти конкурентних переваг аграрного сектору економіки залишаються недостатньо розвиненими. Як результат, в країні низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних товарів, що потребує найближчими роками ефективного вирішення питання підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки на основі інновацій та забезпечення їх фінансування.

Актуальність тематики дослідження також підтверджується тим, що робота виконана у відповідності до плану науково-дослідних робіт Харківського національного університету будівництва та архітектури за темами: «Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах» (номер державної реєстрації 0113u001344), «Ефективність сучасного бізнесу в умовах динамічного середовища» (номер державної реєстрації 0117U001939), «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток» (номер державної реєстрації 0118U001940), «Проблеми адаптації соціально-економічних систем до екзогенних змін» (номер державної

реєстрації 0118U001941), «Інституціональне забезпечення розвитку споживчого ринку регіону» (номер державної реєстрації 0117U005351), у межах яких автором обґрунтовано теоретико-методичні засади та надано практичні рекомендації щодо формування конкурентної стратегії агропромислових підприємств в Україні.

З урахуванням викладеного, зазначаємо актуальність та важливість дослідження Божидай Ірини Ігорівни, так як її робота присвячена дослідженню процесу формування конкурентної стратегії агропромислових підприємств.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Зміст основних положень дисертації свідчить, що авторка досягла мети дослідження, кваліфіковано здійснила вирішення визначених завдань та запропонувала розв'язання низки актуальних питань, спрямованих на розкриття теми щодо формування конкурентної стратегії агропромислових підприємств.

Обґрунтованість основних положень дисертаційної роботи, а також наукових результатів, зроблених висновків і рекомендацій, підтверджується коректним дослідженням предмету і об'єкту, загальнонауковими і спеціальними методами наукового пізнання, а саме: монографічний; теоретичного узагальнення; аналізу і синтезу; матричні; експертних оцінок; кореляції; кластерного аналізу; бенчмаркінгу; графічний та абстрактно-логічний. Розмаїття методів забезпечило автору комплексність науково-практичних результатів дослідження.

Виклад матеріалів та результатів дисертаційного дослідження є логічним та послідовним. Це надало змогу здобувачу отримати обґрунтовані результати, які можуть бути використані при вирішенні прикладних завдань на сучасних агропромислових підприємствах.

Основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації базуються на матеріалах власних досліджень автора, логічно витікають з матеріалів дисертації і є науково обґрунтованими та містять науково-практичні узагальнення.

Ступінь новизни наукових положень. Найбільш суттєві теоретичні, науково-методичні результати дисертаційної роботи Божидай І.І., які містять

положення наукової новизни, можна умовно розподілити на два наукові рівні. До першого, що містить елементи, які удосконалили існуючі положення, доцільно віднести наступні:

- вдосконалення понятійно-категоріального апарату стратегічного управління шляхом комплексного визначення понять «стратегія» та «конкурентна стратегія»;

- здійснено удосконалення підходу щодо формування конкурентної стратегії підприємства шляхом поєднання послідовних та взаємопов'язаних блоків: цілевизначення, аналітичного, прогностного та планового;

- запропоновано елементи удосконалення процесу формування конкурентної стратегії підприємства.

Другий рівень наукової новизни складають розроблені автором положення, що розвивають теоретико-практичні пропозиції за напрямом дослідження. Їх сутність полягає у наступному:

- розвиток класифікаційної системи агропромислових підприємств, яка враховує наступні критерії: розмір підприємства, розмір земельних площ, ефективність використання земельних площ, виробничих активів, ефективності діяльності та якості управління;

- набуття подальшого розвитку методичного підходу щодо формування матриці стратегій, що ґрунтується на результатах кластерного аналізу вибірки провідних агропромислових підприємств, що дозволяє сформувати типові групи підприємств та визначає пріоритетні стратегічні показники їх розвитку;

- набуття подальшого розвитку моделі вибору напрямів формування конкурентної стратегії агропромислових підприємств, що ґрунтується на засадах бенчмаркінгу та інтегрованій оцінці рівня конкурентоспроможності, та дозволяє конкретизувати стратегічні цілі, які забезпечують поліпшення конкурентної позиції агропромислового підприємства;

- розвиток методичного підходу щодо вибору ефективної конкурентної стратегії для агропромислових підприємств, що базується на засадах економіко-математичного моделювання пріоритетних показників їх діяльності.

Повнота викладення у відкритому друку наукових положень дисертації. Положення дисертаційної роботи Божидай Ірини Ігорівни доповідались та обговорювались під час всеукраїнських і міжнародних

науково-практичних конференцій.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковані в 24 наукових працях, з яких 2 колективних монографії, 9 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті в інших наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних, та 11 тез наукових доповідей.

Дослідження публікацій автора дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про їх відповідність вимогам щодо кількості, змісту і достатньої повноти відображення результатів наукового дослідження.

Дисертація та автореферат за оформленням та структурою відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертаційного дослідження, достовірно розкриває його структуру і основні наукові положення.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. У відповідності до поставлених завдань, автор вдало побудувала структуру дисертаційної роботи, що забезпечило логічну послідовність проведення досліджень та викладу матеріалу. Дисертаційне дослідження «Формування конкурентної стратегії агропромислових підприємств» структурно складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 230 сторінок, із яких 185 сторінок займає основний текст. За змістом, структурою, обсягом, стилем викладання, послідовністю та аргументованістю викладання матеріалів дослідження дисертаційна робота повною мірою відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук та вимогам Міністерства освіти і науки України.

У першому розділі дисертаційного дослідження «Наукові засади формування конкурентної стратегії підприємств» проаналізовано підходи щодо трактування поняття «стратегія», сформульовано авторський погляд на визначення даного поняття з урахуванням його сутності, способів та результатів реалізації; обґрунтовано місце конкурентної стратегії в ієрархії управлінських стратегій; вирішено неузгодженість щодо співвідношення місця конкурентної та бізнес стратегій, обґрунтовано їх відмінність; сформовано систему класифікацій стратегій.

У другому розділі дисертаційної роботи «Аналіз стану та тенденцій

економічного розвитку агропромислових підприємств» обґрунтовано основні принципи розвитку аграрного сектору України; визначено, класифіковано та кластеризовано провідні підприємства на ринку.

У третьому розділі дисертаційної роботи «Формування конкурентних стратегій агропромислових підприємств в сучасних умовах» проведено формування конкурентної стратегії агропромислових підприємств на засадах бенчмаркінгу; змодельовано та обґрунтовано вибір конкурентної стратегії підприємства на прикладі групи підприємств «Агротрейд», розроблено адаптивний перспективний план його розвитку.

Наприкінці кожного розділу роботи наведено висновки. Також зазначаємо, про наявність ілюстративного матеріалу по тексту, який грамотно відображає окремі важливі результати дослідження. Загалом дисертаційна робота, її автореферат і за своїм змістом, і за логікою викладу матеріалу підтверджують достатній науковий внесок здобувача в розвиток галузі знань, за якою захищається робота, – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Практична цінність результатів дослідження. Наукові результати дисертаційного дослідження Божидай І.І. мають практичну цінність для агропромислових підприємств.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження щодо формування конкурентних стратегій впроваджено у практичну діяльність підприємств: ТОВ «Агросинергія» (довідка №1 від 20.03.2019 р.), Інститут овочівництва та баштанництва НААН (довідка №12/1 від 21.05.2019 р.) та ТОВ «Агротрейд Експорт» (довідка №807/12/1 від 03.12.2019 р.).

Отримані результати дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Харківського національного університету будівництва та архітектури при викладанні дисциплін «Конкурентоспроможність підприємства» та «Стратегія підприємства» (довідка №12-36/1585 від 16.10.2019 р.)

Зауваження до дисертаційної роботи. Оцінюючи позитивно дисертаційну роботу Божидай І.І. необхідно зазначити, що вона не позбавлена й певних дискусійних положень та зауважень, сутність яких полягає у наступному:

1. На сьогоднішній день існує думка, що укрупнення підприємств,

створення холдингових структур є позитивним для розвитку аграрного сектору та економіки України в цілому. При здійсненні класифікації агропромислових підприємств автору доцільно було б навести власну позицію щодо цього твердження, в контексті формування конкурентних стратегій агропромислових підприємств та відобразити її у другому розділі дисертаційного дослідження.

2. Для оцінки ефективності діяльності агропромислових підприємств пропонується додаткове уточнення застосовуваних критеріїв класифікації агропромислових підприємств, а саме: автору доцільно було б обґрунтувати, чи існує взаємозв'язок між прибутковістю підприємства та продуктом, що виготовляє та реалізує підприємство. Так, усіх провідних учасників ринку додатково доцільно було б розподілити ще на дві категорії: тих, що реалізують на ринку сільськогосподарську продукцію та тих, що реалізують на ринку товар (продукт переробки сировини). Це дало б можливість перевірити припущення, що виробники кінцевої продукції отримують вищі прибутки, ніж ті, що реалізують сировину (таблиця 2.3 дисертаційної роботи).

3. З урахуванням того, що для проведення кластерного аналізу була застосована вибірка, яка нараховує лише 44 провідні (найбільш успішних агропромислових підприємств), вважаємо, що її розмір не є достатнім для відображення повноцінної та адекватної картини стану в галузі сільського господарства та не дає повного уявлення щодо оцінки рівня ефективності діяльності українських агропромислових підприємств, не дивлячись на значущість отриманих результатів.

Загалом, вищезазначені зауваження жодним чином не зменшують наукової та практичної цінності результатів дослідження Божидай І.І. і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України. З урахуванням викладеного, слід зазначити, що дисертаційна робота Божидай Ірини Ігорівни виконана на актуальну тему і достатньо повно визначає сутність отриманого при виконанні дослідження нового вирішення сформульованої наукової проблеми. Одержані результати в достатній мірі обґрунтовані і достовірні. Ознайомлення з авторефератом свідчить про достатній список опублікованих праць за темою дисертаційного дослідження та відображає його основний зміст.

Дисертаційна робота «Формування конкурентної стратегії агропромислових підприємств» за змістом та обсягом відповідає пунктам 9, 11 та 12 діючого «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року (зі змінами), а її автор – Божидай Ірина Ігорівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства
Університету державної фіскальної служби
України

Л.В. СЛЮСАРЕВА

